

İDLİP SORUNSALINDA NATO'YA YER VAR MI?

Fatih Ceylan | Emekli Büyükelçi, Türkiye'nin eski NATO Daimi Temsilcisi

İDLİP SORUNSALINDA NATO'YA YER VAR MI?

Fatih Ceylan | Emekli Büyükelçi, Türkiye'nin eski NATO Daimi Temsilcisi

2017 yılında Astana süreciyle başlayıp 2018 yılında Soçi muhabakatıyla çevrenemeye ve yatıştırılmaya çalışılan İdlip'teki statüko son birkaç haftadır meydana gelen olaylar ve artan gerilimle hem Türkiye'nin hem dünyanın gündemine gelmiş, krizin taraflarından en üst düzeylerde verilen beyanatlar gelişmelerin seyrinde ciddi sorunlar ve belirsizlikler ortaya çıkarmıştır. Mevcut kriz halen devam etmekte ve ağırlaşma istidadı göstermektedir. Devam eden girişimlerden sonuç alınmadığı takdirde sahada öncelikle Türkiye'yi, tüm bölgeyi ve Avrupa güvenliğini derinden etkileyecek gelişmelerin patlak vermesi ihtimali yüksektir. Bu açıdan bakıldığında krizi dindirecek yollar bulunmadığı takdirde başta insani alan olmak üzere Türkiye'nin güvenliği bağlamında yakın ve açık tehditlerin ortaya çıkması kaçınılmaz hale gelir. Bu denli vahim potansiyel bir durumla karşılaşılmaması için tutarlı ve sonuç alıcı adımların biran evvel atılması hayati önemdedir.

Nitekim B.M. tarafından Suriye'nin meşru Hükümeti olarak tanınan Esad yönetimine bağlı güçler, Rus silahlı kuvvetleri ve İran yanlısı milis güçlerin de desteğinde İdlip'te kuzeye doğru başlattığı süpürme operasyonunda geniş bir alanı ele geçir-

miştir. Suriye yönetimine bağlı bu güçlerin Türkiye'nin bölgede tesis ettiği askeri gözlem noktalarının güvenliğini tehlikeye sokmasını ve bir kısmını neredeyse işlevsiz kılmasını takiben Türkiye tarafından başlatılan gözlem noktalarını takviyeye dönük askeri yığınak karşısında Suriye kuvvetlerinin açtığı ateş sonucunda iki hafta içinde Türkiye, Suriye'nin kuzeyinde evvelce icra ettiği üç operasyondakilere (Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı, Barış Pınarı) ilaveten yine şehitler ve onlarca yaralı vermiştir. Bu elim gelişme elbette İdlip krizi sürecinde kritik bir dönüm noktası oluşturmuştur.

Suriye yönetimine bağlı silahlı kuvvetlerin birçok biriminin sevk ve idaresinde Rus subaylarının bulunduğu bilinmektedir. Bu kurmay heyeti sahadaki operasyonlarda kilit roller oynamakta ve bölgede mevcut olan İranlı milislerden de yararlanmaktadır. Söz konusu bu iki aktörün perde gerisinden verdiği destekle Türk Silahlı Kuvvetlerine karşı yapılan son saldırı ciddi bir tırmanmayı tetiklemiştir. Türkiye'yi Rusya ile sahada karşı karşıya getirmenin yolunu açmıştır. Ağırlaşan tablo karşısında Türkiye'yi NATO'dan 'somut destek' istemeye yöneltmiştir.

RUSYA, SOÇİ MUTABAKATI VE SONUÇLARI

Türkiye, 'İdlib barut fıçısının' patlamaması için Astana sürecinde birtakım taahhütler üstlenmiştir. Bunlar arasında İdlib'teki radikal terörist unsurların sivil halktan ayrıştırılarak zararsız hale getirilmeleri ve Lazkiye'yi Halep ve bunun üzerinden Şam'a bağlayan kritik önemdeki M4/M5 karayolunun güvenliğinin sağlanması yer almaktadır. 2017 yılından bu yana söz konusu taahhütlerin gereğinin sahada karşılandığını iddia etmek güçtür. Nitekim, bu tespit ve argüman Astana sürecinin tarafı olan, Türkiye ile Soçi mutabakatına varan Rusya'nın son zamanlarda Türkiye'ye karşı her düzeyde yaygın olarak kullandığı bir söyleme dönüşmüştür. Öte yandan İdlib'te esasen yaklaşık iki yıldır kaynayan kazanın patlamasına ve bu bölgede yeni tırmanmalara da yol açacak gelişmelere odaklanıp Rusya'nın 2015'ten bu yana Suriye genelinde izlediği tutumun gözden kaçırılması hatalı olur ve yanıltıcı sonuçlara varılmasına yol açar.

Rusya'nın Çarlık döneminden beri temel stratejik hedeflerinden biri 'sıcak sulara' inip, Avrupa ve Ortadoğu ile Kuzey Afrika'ya erişim sağlayacak yönde deniz derinliğini elde etmek olmuştur. Suriye krizinden istifadeyle Rusya Akdeniz'e inmiş, güneyde de kapı komşumuz olmuş ve bölgedeki mevcudiyetini kalıcı hale getirmiştir. Bu temel stratejik hedef izlenip, uygulanırken Suriye'ye sızan Rus uyuğu taşıyan terörist gruplar ile Orta Asya kökenli terörist gruplara karşı mücadele etmek mülâhazasını da kendi ulusal çıkarları doğrultusunda kullanan Rusya bölgedeki mevcudiyetini pekiştirecek ve bölgeyle ilgili stratejik menfaatlerini daim kılacak ilave bir kulvar yaratmıştır.

Rusya, Suriye yönetiminin en zayıf olduğu bir noktada İran'la birlikte Suriye'de El Kaide, bu terör örgütünün türevleri ve diğer silahlı radikal muhalif gruplara sahada operasyonlar yapmış ve tüm operasyonların yürütülmesinde belirli bir örgü çerçevesinde hareket etmiştir. Buna göre çeşitli bölge ve şehirlerde konuşlu terör örgütlerine karşı hava vasıtalarını kulla-

narak hedef gözetmeksizin geniş çaplı bombardımanlar gerçekleştirmiş, bu sırada sivil halk ile teröristler arasında ayırım gözetmeden operasyonlarını icra etmiştir. Bunda da kendi askeri öğretisine göre başarı elde etmiştir. Şimdi sıra elinde tuttuğu hava üstünlüğünden de yararlanarak İdlib'te aynı veya benzeri bir uygulamayı hayata geçirmeye gelmiştir.

Rusya sadece Suriye'de değil, daha önce Kırım ve Donbas bölgesinde uyguladığı doktrini Suriye'ye de taşımıştır ve bu doktrin doğrultusunda hareket etmeye devam edecektir. Dolayısıyla, Rusya bütüncül ve tutarlı bir strateji izlemekte, buna bağlı olarak sahada 'Gerasimov Doktrini'ni uygulamaktadır. Bu bağlamda, Rusya'nın Suriye özelindeki hareketlerini parça parça değil, bir bütünlük içinde okumak en sağlıklı yol olur. Rusya'nın mevcut Genelkurmay Başkanının adını taşıyan, Rusya Devlet Başkanı Putin'in onayını alan 'Gerasimov Doktrini'ne göre, krizin niteliği de gözetilerek uygun aşamalarda tüm hükümet kurumlarını (whole of the government) ve enstrümanlarını seferber ederek sahada "tırmanmaya dayalı üstünlük" sağlamak esastır. Bunun içinde elbette askeri güç kullanımı da mevcuttur. Askeri gücün kullanımı öncesinde asimetrik her vasıttan yararlanılması, gerekli aşamalarda hibrid savaş taktiklerine başvurulması ve siber alan da dahil dezenformasyon kampanyaları yürütülmesi doktrinin bileşenleri arasındadır. Bu esaslar sadece bulunulan sahada değil, mücavir bölge ve hasım olsun dost olsun ülkelerde de uygulanmaktadır. "Aktif Savunma Konsepti" adı altında özü tırmanmaya ve taarruza dayalı bir doktrin sözkonusudur.

Rusya'nın İdlib'te farklı bir doktrin uygulayacağını varsaymak Rus davranış rehberini hatalı değerlendirmekle eşanlamlı olur. Dolayısıyla, karşımızda sadece söylem düzeyinde değil, bir eylem manzumesi olarak çok ciddiye alınması zorunlu tutarlı ve bütüncül bir Rus stratejisi ve 2013 yılından bu yana uygulanan bir doktrin mevcuttur.

NATO'NUN POTANSİYEL ROLÜ

İdlib özelindeki son gelişmelere bakıldığında Türk üst düzey yöneticilerinin, krizin patlak vermesinin ertesinde içerikleri farklı mesajlar verdikleri görülmüştür. Krizin ilk aşamalarında Türkiye ile Rusya'yı sahada askeri anlamda karşı karşıya getirecek hamlelerden sakınılacağı dile getirilmiş, ilerleyen safhalarda ise doğrudan olmasa da Rusya'yı da muhatap alan sert içeriğe sahip bir söylem kullanılmıştır. Dolayısıyla

söylem birliğinden uzaklaşmıştır. Buna mukabil Rus üst düzey yöneticilerin, Türkiye'nin Astana ve Soçi mutabakatlarıyla üstlendiği yükümlülöklere uymadığı ve özellikle Ocak 2020'de bölgedeki silahlı radikal unsurların Rus ve Suriyeli kuvvetlere karşı saldırılarda buldukları söylemini sıklıkla ve üst perdeden kullandıklarına şahit olunmaktadır. Bu çerçevede iki ülke arasındaki diyalog yollarında bir tıkanma oldu-

ğu ve bu durumun yeni bir tırmanmaya zemin hazırlayabileceği ortaya çıkmıştır.

Gerilimin bir üst noktaya taşındığı bu ortamda Türkiye'deki kimi çevrelerin NATO kartını ortaya atmaları ise dikkat çekmiştir. 12-13 Şubat 2020 tarihlerinde Brüksel'de icra edilen NATO Savunma Bakanları Toplantısı öncesinde ve sırasında Türk Savunma Bakanı Hulusi Akar İdlib için müttefik ülkelere somut destek vermeleri çağrısında bulunmuştur. Somut destekten ne kastedildiği ise muallakta kalmıştır.

İstenen İttifak dayanışması ise, önceki benzeri durumlarda

VEKİL SAVAŞÇILAR MESELESİ

İdlib'teki süreç boyunca dikkat çeken temel hususlardan biri, Fırat Kalkanı Harekatını yapan ve üçbinin üzerinde IŞİD teröristini etkisiz hale getiren Türkiye'nin İdlib'teki benzeri terör örgütlerine karşı neden zamanlıca harekete geçmediğidir. IŞİD'le askeri mecrada göğüs göğüseye çarpışan ve bunun altını ilgili bütün platformlarda haklı olarak çizen bir Türkiye, kendisi için aynı derecede tehdit oluşturacak terör gruplarına karşı mücadelede, üstlendiği yükümlülüklerle karşı uygun çerçevede bir operasyon icra etmekten kaçındığı yönünde bir görüntü vermiştir.

IŞİD'in El-Bab sahasında uğratıldığı yenilgi uluslararası hemen her platformda takdir edilmiş, Türkiye'nin bölgede elini güçlendirmiş, kendi güvenliğini de tahkim etmiştir. Aynı gelenek, anlayış ve pratikten gelen HTŞ ve benzeri gruplara karşı da dikkatli ve az maliyetli bir tasfiye operasyonu yapılabilmiş olsaydı bugün masada ve sahada daha güçlü olunamaz mıydı sorusunun sorulması gerekir. Bu soruya doyurucu yanıt verilmediği takdirde arzulanan uluslararası desteğin bulunacağını varsaymak çok iyimser bir yaklaşım olur.

Aslında Ortadoğu genelinde ve Suriye özelinde farklı stratejik çıkarlar peşinde olan Rusya ile Batının önde gelen ülkelelerinin birleştikleri nokta, Suriye'de esas tehdidin IŞİD ve benzeri terör gruplarından geldiği yolundaki en azından söylem düzeyindeki mutabakattır. Aynı ülkeler grubu PYD/YPG'yi ise terör örgütü olarak görmemekte ve bu terör grubunu kendi çıkarları için manipüle etmektedirler. Dolayısıyla, bu noktada da genel bir zımnı mutabakat içinde buldukları ortadadır.

Meseleye İdlib dahil Batı ve NATO, özellikle de Avrupa açısından bakıldığında IŞİD ve benzer terör gruplarından kaynaklı tehdiye ilaveten bölgedeki çatışmaların ortaya çıkardığı

da yapıldığı gibi, NATO dayanışma çağrısını karşılıksız bırakmaz. Nitekim, NATO Genel Sekreteri Stoltenberg konunun ele alındığı ilk günkü toplantı sonucunda basına yaptığı açıklamada Suriye kuvvetlerinin hedef gözetmeksizin yaptığı saldırıları kınamış, Rusya'yı da içerecek şekilde bu saldırıların durdurulması çağrısında bulunmuş ve Türkiye'nin esasen NATO hava savunma unsurlarıyla desteklendiğini dile getirmiş, savunma desteği bağlamında yeni bir hususa işaret etmemiş, zaten mevcut olan ve halen süren desteğe değinmiştir. Dolayısıyla, NATO'dan bunun ötesinde bir desteğin bu aşamada sağlanacağını umanların beklentileri karşılanmaktan uzak kalmıştır.

düzensiz göç hareketlerinin de denkleme dahil edildiği aşıkardır.

Esasen düzensiz göç hareketlerinin en büyük yükünü her bakımdan Türkiye çekmektedir. İdlib'teki kriz devam ederken Türkiye sınırlarına yönelen düzensiz göçmenlerin sayısının bir milyona yaklaşmakta olduğu görülmektedir. Krizin daha da derinleşmesi, çatışmaların yoğunlaşması halinde düzensiz göçmen sayısının daha da artacağı aşıkardır. Mevcut durum zaten iç açıcı değilken daha fazla göçmenin Türkiye sınırına gelmesi dayanılması güç insani bir felaketin Türkiye'nin kapısına dayanması anlamına gelecektir. Bu tür bir sınamanın ortaya çıkmasını önleyecek temel tedbir İdlib krizinin biran evvel çözüme kavuşturulmasını teşvik edecek diplomatik adımların vakit geçirmeksizin atılmasıdır.

NATO'yu sahada İdlib ölçeğinde bilfiil yer almaya zorlayacak koşullar mevcut değildir. İttifak, IŞİD'e karşı uluslararası koalisyon içinde yer almakla ve şartlar izin verdiği ölçüde Irak'taki eğitim misyonunun kapsamını sözkonusu koalisyonun eğitim işlevini de üzerine alarak genişletmeye yönelik girişimlere ağırlık vermekle yetinecektir. Bu çerçevede Türkiye'nin özellikle hava savunmasını takviye etmeye dönük desteğini sürdürecektir. Muhtemelen istihbarat desteğini artıracak önlemleri alacaktır. Ancak, İdlib'teki saldırıları Türkiye'nin toprak bütünlüğüne yönelik doğrudan bir tehdit olarak değerlendirmesi zor, hatta imkansızdır.

Bu durumda NATO'dan İdlib bağlamında nasıl bir destek istenebilir sorusu akla gelmektedir. IŞİD ve benzer terör örgütlerini ortak tehdit, düzensiz göç hareketlerini ise Avrupa güvenliğine dönük ciddi istikrarsızlık riski olarak gören NATO'dan bu aşamada gelebilecek desteğin, Türkiye'nin

savunmasını takviye etmek üzere kabul edilen güvence tedbirlerinin yanısıra, Türkiye-Suriye hudut hattının ötesinde belirlenecek, hududa yakın alanlarda insani yardım çabalarına katkı sağlamakla sınırlı kalacağı varsayılabilir. Bu tür bir desteği sağlamakta NATO, insani alanı ilgilendiren ve düzensiz göç hareketlerini yerinde kontrol altına almaya dönük bir arayış çerçevesinde AB'nin desteğinin de alınmasını isteyebilir. Bu kapsamda, hududun hemen ötesinde güvenliği sağlanacak belli alanlarda, tıpkı Ege Denizinde olduğu gibi, bir NATO-AB misyonu başlatmak yoluna yönelebilir. Bu yönde bir tasarı gündeme geldiğinde bunun askeri mi, yoksa

sivil bir misyon mu olacağı ayrı bir mesele teşkil edecektir. Buna ilaveten Türkiye'nin önüne bu yönde bir destek önerisi getirilmesine karşı Türk kamuoyundan gelebilecek tepkilerin de herhalde gözönünde bulundurulacağı düşünülmelidir.

Her hal ve karda, gelişmelerin seyrine de bağlı olarak, Türkiye'nin istediği, içeriği henüz belli olmayan olası bir destek paketinin kapsamının Türk liderliğinin arzuladığı bir nitelik taşıyıp taşımayacağını zaman gösterecektir. Ancak, bunun çok iddialı bir destek paketi olmayacağı şimdiden öngörülmelidir.

İDLİB STRATEJİSİNE DAİR ÖNERİLER

Dolayısıyla Türkiye'nin İdlib'de kendi ulusal güvenliğine yönelik riskleri azaltacak bir yaklaşıma ihtiyacı olacaktır. Özellikle Rusya ile İdlib konusunda bir mutabakata varılıp varılmayacağını belirsizlik arzettiği, Rusya'nın büyük ihtimalle kendi strateji ve doktrinini sahada fasılalarla da olsa uygun bulunduğu her aşamada uygulamaktan çekinmeyeceği, Türk liderliğinin Rusya ile askeri alanda doğrudan karşı karşıya gelmekten sakınılacağı yönünde açık beyanlar yapıldığı, NATO'dan istenen 'somut desteğin' içeriğinin ise kısa vadede arzulanan ölçüde doldurulamayacağı bir ortam birçok belirsizliğin yanısıra Türkiye'yi daha derin bir çatışma sarmalı içine çekmeye fevkalade müsait hale gelmiştir. Bu durum, Türkiye'nin güvenliği açısından son derece tehlikeli bir mecra evrilme istidadı taşımaktadır.

Daha fazla can kaybına uğramamak ve Türkiye'nin genel güvenliği ile bölgedeki sivil halkın can güvenliğini sağlamak

üzere mevcut askeri gözlem noktalarının M4/M5 karayolunun kuzeyi ile kuzeybatısında belirlenecek ve her bakımdan takviyesi daha kolay olacak mevkilere yeniden tertiplenmesi (redeployment) ve bu gözlem noktalarının bulunduğu alanlarda askeri olarak desteklenen bir *cordon sanitaire* (güvenlik kordonu) tesis olunması üzerinde durulmalıdır. Bu veya benzeri uygulamalar için mutlaka uzun vadeye yönelik, nihai siyasi ve askeri hedefleri açık olan, dolayısıyla spekülasyonlara izin vermeyen ortak akıla dayalı tutarlı, bütüncül ve diplomatik girişimlerle desteklenecek bir stratejinin vakit geçirilmeksizin geliştirilmesi ve sahada buna uygun davranılması esas alınmalıdır. Bölgeyi sarabilecek ve Türkiye'yi de bir ateş sarmalıyla karşı karşıya getirebilecek bu büyük riski önlemeye dönük akılcı hamlelerin ivedilikle gerçekleştirilmesi ve akılcı selimin ve suhuletin, elbette Türkiye'nin ulusal, toplumsal ve güvenlik çıkarlarına halel getirmeyecek yönde galebe çalması temel hedef olarak belirlenmelidir.

Dış Politika & Güvenlik 2020/01/TR

Şubat 2020

İDLİP SORUNSALINDA NATO'YA YER VAR MI?

Fatih Ceylan | Emekli Büyükelçi, Türkiye'nin eski NATO Daimi Temsilcisi